

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Станислава Йорданова Стоянова, Катедра Психология,
ЮЗУ „Неофит Рилски“

относно дисертация за придобиване на ОНС „доктор“ по Психология
на тема: „Културното измерение на индивидуализма и колективизма в
Косово: изследване на ефектите от възрастта и образователната среда върху
ценностната ориентация / Individualism and Collectivism Cultural Dimension
in Kosovo: exploring the effects of age and educational setting on value
orientation“

Докторант: Ереблир Кадриу

Научни ръководители: доц. д-р Биляна Йорданова, доц. д-р Линдита
Дурмиши

Дисертационният труд е подготвен на английски език в обем от 156
страници. Представен е автореферат на английски език и автореферат на
български език, които съответстват на съдържанието на дисертационния
труд.

Дисертационният труд започва с раздел „Въведение/Увод“ относно
актуалността на проблема като докторантът заявява, че успешността на

институционалните реформи е свързана с ценностните ориентации. Ценностите ръководят както ежедневиия живот на хората, така и това, което те се стремят да постигнат, затова изследванията на ценностите позволяват да се установи какво ръководи човешкото поведение в обичайни и екстремни условия на живот и дейност.

Първата част от дисертацията се отнася до теоретични концепции, отнасящи се до ценностите, разгледани от психологична и социологична перспективи, както и класификации на ценностите от Шалом Шварц и Милтън Рокич. Описани са също така дименсии на културите, определени от Тромпенаарс и Хампден-Търнър, както и от Хофстеде. Разгледана е теорията на Триандис за междуличностното поведение, като докторантът я свързва с ценностите, доколкото те ръководят и насочват изразяването на намерения, нагласи, възприемане на себе си и емоционално реагиране.

В исторически план е проследено развитието на Косово като независима държава. Допълнително докторантът анализира индивидуализма и колективизма като културни дименсии на национално, семейно, училищно и индивидуално ниво, както и техни разновидности – хоризонтален и вертикален индивидуализъм и колективизъм. Проследени са резултати от предишни изследвания относно възрастови и образователни различия при индивидуализма и колективизма. Проличават задълбочените познания на докторанта по тематиката на дисертационния труд.

Вторият раздел на дисертационния труд се отнася до изследователския дизайн. Той започва с изясняване на актуалността на проблема, която се състои в това, че институционалните реформи и политическите решения се базират на ценностите и културата на обществото. Освен това изясняването на съвременното ниво на индивидуализъм или колективизъм в следвоенно Косово би допринесло за сравнителни кроскултурни изследвания.

Формулирани са 4 изследователски въпроса, на които изследването цели да отговори, като целите на изследването са много подробно описани. Обикновено в англоезични научни публикации по психология целта на изследване се обозначава с термините „aim“ или „goal“, но докторантът е предпочел терминът „objective“. Обикновено в англоезични научни публикации по психология задачите се обозначават с термина „objectives“, но докторантът е предпочел термина „tasks“. Докторантът е формулирал подробни организационни и изследователски задачи. Някои от организационните задачи всъщност са изследователски, например „- To adapt, translate and pilot the Values Survey Module 2013 - VSM 2013, questionnaire used to collect the data for the study“ (като при тази задача преводът на въпросник е част от неговата адаптация, включително и пилотното изследване с въпросника е част от неговата адаптация).

Докторантът е формулирал пет хипотези, за които коректно предлага научна обосновка. За всяка хипотеза първо е написан номерът ѝ с кратко

заглавие, следва обосновката на хипотезата, след това пак номерът ѝ и самата хипотеза.

За събиране на данни докторантът използва въпросник Модул за проучване на ценности 2013 (Values Survey Module 2013 - VSM 2013), създаден от Х. Хофстеде и М. Минков. Докторантът докладва данни за вътрешната консистентност на въпросника за изследването, което е провел в Косово на албански език сред 849 участници, разпределени в три възрастови групи – от 18 до 34 години, от 35 до 64 години и на 65 и повече години. Въпросникът е попълван както на хартия, така и онлайн.

Резултатите от изследването са добре структурирани, обработени с подходящи статистически методи и коректно интерпретирани. Единствено възниква въпросът защо при изчисляване на индекс на индивидуализъм при дадена група изследвани лица, стойността му обикновено се изразява в десетици (например, в Таблица 23 индексът за индивидуализъм на мъжете е 40, а на жените е 56), докато при прилагане на статистически методи за междугрупови сравнения стойността на индекса на индивидуализъм се изразява в единици (в Таблица 24 средноаритметичната на индекса на индивидуализъм за мъжете е 3,5854, а средноаритметичната на индекса на индивидуализъм за жените е 3,9018). Това разминаване между индексите на индивидуализъм за едни и същи категории изследвани лица в различни таблици е обяснено в бележка под някои таблици с групови сравнения, че се дължи на използването само на отговора на шестия въпрос от използвания

въпросник Модул за проучване на ценности 2013 (Values Survey Module 2013 - VSM 2013), като възниква въпросът защо само отговорът на един въпрос е използван като индекс на индивидуализъм при съпоставяне на отговорите на социални категории/групи изследвани лица, при условие че индексът на индивидуализъм на всяка група изследвани лица в Таблицы 4, 5, 6, 7 и 8 е изчисляван по формула на база на отговорите им по четири въпроса от въпросника Модул за проучване на ценности 2013 (Values Survey Module 2013 - VSM 2013).

В раздела с обсъждане на резултатите Discussion се коментира дали се потвърждават хипотезите (първата и втората хипотеза се потвърждават напълно, петата се потвърждава частично, а третата и четвъртата се отхвърлят), обяснява се на какво се дължат тези резултати и те се сравняват с резултати от други изследвания, описва се какви са ограниченията на изследването, как е направен опит да бъдат преодолени, как могат да се прилагат резултатите в практиката. Заключение е фокусирано върху значимостта и полезността на изследването.

В дисертацията и в авторефератите на английски език и на български език са формулирани три научни приноса, които приемам.

Докторантът цитира 282 научни източника в списъка с литература.

В Приложения са поместени методиката на изследване на албански език и одобрението от етична комисия за провеждане на изследването.

В автореферата са изброени публикациите на докторанта, които съответстват на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Ереблир Кадриу преподава различни психологически дисциплини в Университета на Прищина в Косово.

Въпреки някои пропуски, посочени в рецензията, докторантът демонстрира задълбочени познания по тематиката на дисертационния труд, умения за статистическа обработка, представяне и интерпретиране на резултати от научно изследване, умения за адаптиране на инструментариум, което ми дава основание да подкрепя придобиването от Ереблир Кадриу на образователната и научна степен «доктор».

Дата: 29.11.2023 г.

Подпис.....

проф. Ст. Стоянова

REVIEW

By prof. Stanislava Yordanova Stoyanova, PhD, Department of Psychology, SWU "Neofit Rilski"

of a dissertation for acquiring a PhD in Psychology

on the topic:

“Individualism and Collectivism Cultural Dimension in Kosovo: exploring the effects of age and educational setting on value orientation”

PhD student: Ereblir Kadriu

Scientific supervisors: Assoc. Prof. Biliyana Yordanova, PhD and Assoc. Prof. Lindita Durmishi, PhD

This PhD thesis is prepared in English and it consists of 156 pages. An abstract in English and an abstract in Bulgarian are presented, which correspond to the content of the dissertation.

This PhD thesis begins with the section "Introduction " on the topicality of the problem. The PhD student states that the success of institutional reforms is related to value orientations. Values guide both people's daily lives and what they seek to achieve, so value studies make it possible to establish what guides human behaviour in habitual and extreme living and activity conditions.

The first part of the dissertation concerns some theoretical concepts of values considered from psychological and sociological perspectives, as well as the classifications of values by Shalom Schwartz and Milton Rokić. Some cultural dimensions determined by Trompenaars, Hampden-Turner, and Hofstede are also described. Triandis' theory of interpersonal behaviour is described and the doctoral student links it to values insofar as they guide and direct the expression of intentions, attitudes, self-perception, and emotional response.

Historically, the development of Kosovo as an independent state has been traced. In addition, the PhD student analyses individualism and collectivism as cultural dimensions at national, family, school and individual levels, as well as their varieties – horizontal and vertical individualism and collectivism. The results from some previous studies on age and educational differences in individualism and collectivism were presented. The in-depth knowledge of the doctoral student regarding the topic of the dissertation is evident.

The second section of the dissertation concerns research design. It begins by clarifying the relevance of the problem, which consists in the fact that institutional reforms and political decisions are based on the values and culture of society. Moreover, clarification of the contemporary level of individualism or collectivism in post-war Kosovo would contribute to comparative cross-cultural studies.

There are 4 research questions that the study aims to answer, and the aims of the study are described in great detail. Usually, in English-language scientific

publications on psychology, the purpose of the study is indicated by the terms "aim" or "goal", but the doctoral student has preferred the term "objective". Usually, in English-language scientific publications on psychology, the objectives are denoted by the term "objectives", but the doctoral student has preferred the term "tasks". The PhD student has formulated several detailed organizational and research objectives. Some of the organizational objectives are actually research objectives, for example "- To adapt, translate and pilot the Values Survey Module 2013 - VSM 2013, questionnaire used to collect the data for the study" (as in this objective the translation of a questionnaire is part of its adaptation, including the pilot survey with the questionnaire is part of its adaptation).

The PhD student has formulated five hypotheses for which he correctly offers their scientific justification. For each hypothesis, its number with a short title is first written, the justification of the hypothesis follows, then again, its number and the hypothesis itself.

For data collection, the PhD student used the Values Survey Module 2013 (VSM 2013), created by H. Hofstede and M. Minkov. The PhD student reported data regarding internal consistency of the questionnaire for the study that he conducted in Kosovo in Albanian among 849 participants divided into three age groups – from 18 to 34 years, from 35 to 64 years and 65 years and over. The questionnaire was completed both on paper and online.

The results of the study are well structured, processed with appropriate statistical methods and correctly interpreted. The only question arises why when

calculating an index of individualism in a given group of studied persons, its value is usually expressed in tens (for example, in Table 23 the individualism index of men is 40 and of women is 56), while when applying statistical methods for intergroup comparisons, the value of the index of individualism is expressed in ones (in Table 24, the arithmetic mean of the individualism index for men is 3.5854 and the arithmetic mean of the individualism index for women is 3.9018). This discrepancy between the indices of individualism for the same categories of persons studied in different tables is explained in a note under some tables with group comparisons that it is due to the use of only the answer to the sixth question of the questionnaire Values Survey Module 2013 (VSM 2013), and the question arises why only the answer of one question was used as an index of individualism when comparing the responses of social categories/groups studied persons, provided that the individualism index of each group of persons surveyed in Tables 4, 5, 6, 7 and 8 is calculated according to a formula based on their answers to four questions from the Values Survey Module 2013 (VSM 2013) questionnaire.

In the section Discussion, it is commented whether the hypotheses are confirmed (the first and second hypotheses are fully confirmed, the fifth is partially confirmed, and the third and fourth are rejected). The PhD student explains what these results are due to, and they are compared with the results of other studies. The PhD student describes what the limitations of the study are, how an attempt was made to overcome them, and how the results can be put into practice. The conclusion is focused on the importance and usefulness of the study.

In the dissertation and in the abstract in English and in the abstract in Bulgarian, three scientific contributions are formulated, which I accept.

The PhD student cited 282 scientific sources in References.

The annexes contain the research instrument in Albanian language and the approval by an ethical committee to conduct the research.

The Abstract lists the publications of the doctoral student that comply with the minimum national requirements for acquiring the educational and scientific degree "PhD".

Ereblir Kadriu teaches various psychological disciplines at the University of Pristina in Kosovo.

Despite some deficits mentioned in the review, the PhD student demonstrates in-depth knowledge of the subject of dissertation, skills for statistical processing, presentation and integration of research results, skills to adapt the research tools, which gives me reason to support the acquisition by Ereblir Kadriu of the educational and scientific degree "PhD".

Date: 29.11.2023

Signature.....

Prof. St. Stoyanova